

ประกันสังคมสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระในประเทศไทย

โครงการประกันสังคมแบบต้องส่งเงินสมทบหลักของประเทศไทยที่ให้ความคุ้มครองเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับการทำงานและความเสี่ยงในวงจรชีวิตคือ กองทุนประกันสังคมภายใต้พระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชบัญญัตินี้เริ่มบังคับใช้ในปี 2533 มีมาตรา 33 มาตรา 39 และมาตรา 40 ซึ่งให้การคุ้มครองลูกจ้างภาคเอกชนในเศรษฐกิจในระบบ ลูกจ้างที่เคยทำงานภาคเอกชนในเศรษฐกิจในระบบ และผู้ประกอบการอิสระตามลำดับ

- **มาตรา 33** เป็นการประกันตนภาคบังคับสำหรับลูกจ้างภาคเอกชนทุกคน โดยกฎหมายมีการกำหนดข้อยกเว้นไว้บางประการ¹
- **มาตรา 39** เป็นการประกันตนภาคสมัครใจและออกแบบมาสำหรับอดีตลูกจ้างที่เคยได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรา 33
- **มาตรา 40** เป็นการประกันตนภาคสมัครใจและออกแบบมาสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระและแรงงานนอกระบบ

มาตรา 33 และมาตรา 39 ให้สิทธิประโยชน์ที่ครอบคลุมกว่ามาตรา 40 สำหรับผู้ประกอบการอิสระ ความแตกต่างที่สำคัญ 2 ประการคือ มาตรา 40 ไม่ให้ความคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลหรือไม่สามารถเข้าถึงเงินบำนาญชราภาพที่แน่นอนรายเดือนได้

สิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลพื้นฐานและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นสิทธิประโยชน์ถ้วนหน้าสำหรับพลเมืองไทย ในปี 2562 ประชาชนร้อยละ 99.9 ได้รับการคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลจากอย่างน้อยหนึ่งโครงการ โครงการคุ้มครองทางสังคมสำหรับลูกจ้างภาครัฐแบบต้องจ่ายเงินสมทบให้ความคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลสำหรับข้าราชการ ลูกจ้างภาคเอกชนในเศรษฐกิจในระบบ และผู้ที่เคยเป็นลูกจ้างมาก่อน สำหรับผู้ที่ไม่มีความคุ้มครองดังกล่าว คนส่วนใหญ่ประมาณ 47.5 ล้านคนมีการขึ้นทะเบียนเข้าโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ (ILO และคณะ 2022a)

ในทำนองเดียวกัน พลเมืองไทยทุกคนที่ไม่ได้รับเงินบำนาญข้าราชการมีสิทธิได้รับเงินบำนาญทางสังคมที่มาจากภาษี (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ) ซึ่งจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุระหว่าง 600 ถึง 1,000 บาทต่อเดือน ขึ้นอยู่กับอายุผู้รับ ผู้สูงอายุสามารถรับทั้งเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเงินบำนาญจากกองทุนประกันสังคม กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) หรือแหล่งอื่นๆ จำนวนเงินสิทธิประโยชน์นี้ต่ำกว่าเส้นความยากจนระดับชาติของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ (2,763 บาทต่อเดือนในปี 2562) และเส้นความยากจนสากล (5.50 เหรียญสหรัฐต่อวัน หรือ 2,046 บาทต่อเดือน) ถือว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่เงินสิทธิประโยชน์ต่ำที่สุดในโลกเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (GDP per capita) อยู่ที่เพียงร้อยละ 3 การไม่ปรับสิทธิประโยชน์ตามดัชนีเงินเฟ้อ (benefit indexation) หมายความว่ามูลค่าของสิทธิประโยชน์ดังกล่าวลดลงอย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่ปี 2554 (ILO และคณะ 2022b) เนื่องจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ได้รับต่ำ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่แรงงานจะได้รับสิทธิในการรับเงินบำนาญเพื่อความมั่นคงด้านรายได้ที่เพียงพอเมื่อสูงวัย ระบบประกันสังคมของประเทศไทยยังรวมถึงโครงการสมทบเงินที่กำหนดไว้ (defined-contribution scheme) ที่เรียกว่า กองทุนการออมแห่งชาติสำหรับผู้ที่ยังไม่มีสิทธิประโยชน์เงินบำนาญที่รัฐบาลร่วมสมทบ (ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากเงินบำนาญข้าราชการ เงินบำนาญครูเอกชน หรือเงินบำนาญชราภาพของกองทุนประกันสังคมมาตรา 33 มาตรา 39 มาตรา 40(2) หรือมาตรา 40(3)) (NSF, 2017) เนื่องจากผู้ประกันตนมาตรา 40(1) ไม่ได้รับเงินสมทบจากรัฐบาล พวกเขาจึงมีสิทธิขึ้นทะเบียนกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ภาคสมัครใจเพื่อรับเงินบำนาญหรือเงินบำนาญ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ทำหน้าที่เป็นโครงการออมทรัพย์ส่วนบุคคลเป็นหลัก และแตกต่างจากโครงการประกันสังคมที่ไม่มีการรวมความเสี่ยงหรือมีอย่างจำกัด

ภายใต้มาตรา 40 ผู้ประกอบอาชีพอิสระสามารถเลือกได้ 3 ทางเลือก แต่แต่ละทางเลือกมีข้อกำหนดเงินสมทบและสิทธิประโยชน์ที่แตกต่างกัน (ดูตารางที่ 1)

¹ กฎหมายกำหนดให้ลูกจ้างทุกคนที่ไม่ได้รับการจ้างโดยรัฐบาลไทย รัฐวิสาหกิจ และองค์กรระหว่างประเทศต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนมาตรา 33 มีข้อยกเว้นเพิ่มเติมบางประการ แรงงานชั่วคราว/ตามฤดูกาล เกษตรกรรมตามฤดูกาล การจ้างงานในครัวเรือนที่ไม่ใช่ธุรกิจ หรือลูกจ้างของผู้นำแรงงานเร่ร่อนก็ได้รับการยกเว้นเช่นกัน

ประเทศไทย
มีประชากร
ประมาณ 65 ล้านคน
ซึ่งมีแรงงาน
ประมาณ 35 ล้านคน
โดยมีแรงงาน
นอกระบบ
ประมาณ 15 ล้านคน
ซึ่งมีรายได้
เฉลี่ยประมาณ
10,000 บาท
ต่อเดือน

()
40

()
()

บรรณานุกรม

ILO, UNICEF, IOM, and UN Women. 2022a. Thailand Social Protection Diagnostic Review.

ILO, UNICEF, IOM, and UN Women. 2022b. Thailand Social Protection Diagnostic Review: Review of the Pension System in Thailand.

Valdivia, Marcela, Ana Carolina Ogando and Poonsap Tulaphan. Forthcoming, Shouldering the Burden: Impacts of the Cost-of-Living Crisis on Workers in Informal Employment in Bangkok, Thailand. WIEGO Policy Brief No. 30.

Poonsab, Wissanee, Joann Vanek and Franoise Carr. 2019. Informal Workers in Urban Thailand: A Statistical Snapshot. WIEGO Statistical Brief No. 20.

Social Security Office (SSO). 2022. Social Security Fund Statistics.

¹¹ K/CVDE/+;kK@ K/CVDE/+;kK@ K/CVDE/+;kK@ K/CVDE/+;kK@ K/CVDE/+;kK@

เกี่ยวกับผู้เขียน

วิชา โกมินทร์ นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ติดต่อได้ที่ : wichayakomin@gmail.com.

บวร ทรัพย์สิงห์ นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ติดต่อได้ที่ pongib78@gmail.com.

กนกพร ดีบุรี นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ติดต่อได้ที่ : kd51wildcat@gmail.com

บุญสม นำสมบูรณ์ เลขานุการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ (มรอ.) ติดต่อได้ที่ bnamsomboon@hotmail.com.

Florian Juergens-Grant ที่ปรึกษาด้านการคุ้มครองทางสังคมระดับโลกโครงการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection Programme) ของเครือข่ายผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing - WIEGO) ติดต่อได้ที่: florian.juergens-grant@wiego.org.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานสรุปนี้อิงจากงานวิจัยเชิงคุณภาพต้นฉบับที่จัดทำโดยวิชา โกมินทร์, บุญสม นำสมบูรณ์, บวร ทรัพย์สิงห์ และ กนกพร ดีบุรี จากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีการสรุปงานวิจัยทุติยภูมิเพิ่มเติมโดย Shea McClanahan, Holly Seglah, Daisy Sibun และ Anasuya Sengupta จาก Development Pathways สำหรับรายงานฉบับต่อไปเกี่ยวกับประสบการณ์จากนานาประเทศว่าด้วยการขยายความคุ้มครองประกันสังคมให้กับผู้ประกอบการอาชีพอิสระ รายงานสรุปนี้ได้รับประโยชน์จากความเห็นของ Laura Alferts (WIEGO) และพูลทรัพย์ ตูลาพันธ์ (HomeNet Thailand) งานวิจัยในรายงานสรุปนี้ได้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสวีเดน (the Swedish International Development Cooperation Agency: SIDA)

เกี่ยวกับวิกิ

เครือข่ายผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing - WIEGO) เป็นเครือข่ายระดับสากลที่มุ่งเน้นการสร้างอำนาจให้แก่แรงงานยากจน โดยเฉพาะผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ ให้มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง วิกิเชื่อว่าแรงงานทุกคนควรมีโอกาสที่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ สิทธิการได้ รับความคุ้มครอง และการแสดงความคิดเห็น และวิกิยังส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการพัฒนาข้อมูลสถิติและการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจนอกระบบการสร้างเครือข่าย และพัฒนาขีดความสามารถในกลุ่มองค์กรแรงงานนอกระบบ รวมทั้งการสร้างร่วมมือกับเครือข่ายและองค์กรต่างๆ ในการผลักดันนโยบายในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับสากล หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมสามารถเยี่ยมชมเว็บไซต์ได้ที่ www.wiego.org